

BUDAPEST RÉGISÉGEI

XXV.

BUDAPEST, 1984

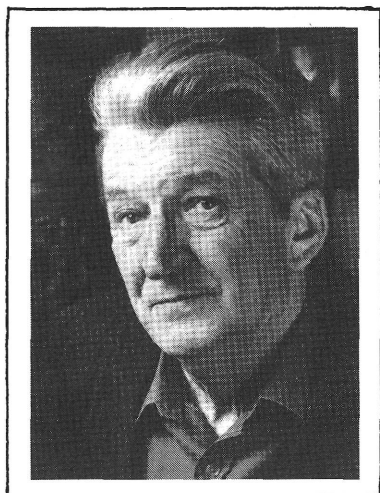
BUDAPEST
RÉGISÉGEI
XXV.

BUDAPEST RÉGISÉGEI

XXV.

BUDAPEST, 1984

Dr. ZOLNAY LÁSZLÓ (1916—1985)

A Budapesti Történeti Múzeum nevében búcsúzom Zolnay Lászlótól, kiemelkedő régész és történész kollégánktól, aki mindnyájunk számára váratlanul hagyott el bennünket, akinek további terveiről a halála előtti hónapokban is oly sokat beszélgettünk. Zolnay László igen sokoldalú kutató volt, munkássága számos történeti diszciplínát érintett, még a fogalom népszerűvé válása előtt alkalmazta az interdiszciplináris módszert. Történelmi kérdések még a középiskolában kezdték foglalkoztatni, ilyen témakörből már 1935–38 között jelentek meg dolgozatai. Egyetemi disszertációja a filozófiatörténet köréből készült, etikai munkájának egy kötete 1944-ben jelent meg. Mindez feltétele volt későbbi művelődéstörténeti érdeklődésének. Ez kiteljesült az anyagi kultúra és a művészet története iránti érdeklődéssel 1949-től, amikor a Múzeumunkban több szakaszban végzett régészeti munkája során találkozott település- és építészettörténeti problémákkal, a régészeti munkát pedig egyre inkább módszernek tekintette a történet-művelődéstörténet jobb, alaposabb megismeréséhez. Ilyen jellegű munkássága további szemléletbővülést hozott a budaszentlőrinci pálos-kolostor területén hosszú időn keresztül végzett és jelenleg felújított ásataival, amelyek több korszak templom- és kolostorépítészetét, az egyházi építményekhez tartozó temetkezést és falutelepülést világítják meg. Erre vonatkozó terveit már tanítványai valósítják meg. Igen érdekes és szellemi életünket mindmáig megmozgató vitákat eredményező feltárásokat végzett Zolnay László a budai Várhegyen, ahol kereste az első királyi szálláshelyet, kutatta a királyi Vár előtti falusias és korai polgári település régészeti leleteit, igyekezett meghatározni a Palota és a polgár város közötti árok- és falrendszert.

A Vár kiásott területének romparkká alakításának ügyével elmélyülten foglalkozott. A budai Várhegy északi felén feltárta a középkori zsidónegyed két zsinagógáját és e munka folytatását Scheiber Sándor professzorral való aktív egyetértésben utolsó pillanatukig szorgalmazta. Valamennyi feltárásról elemző és dokumentált publikációkat tett közzé a szakmai folyóiratokban. Közben Esztergomban a Várhegy északi felében lévő érseki ház tisztázása tartozott nagyobb ásatási- feldolgozási témái közé, foglalkozott a városi vezető réteg genealógiai és települési problémáival és gyűjteményes kötet kiadásával fellendítette Esztergom múzeumügyét. Felejthetetlen kollégánk kutatásainak a széles olvasóközönség előtt legismertebb része az országos, sőt, európai jelentőségű budavári gótikus szoborlelet feltárása

1974-ben. A leletegyüttes sokoldalú, jelenleg kiadás alatt álló feldolgozásának régészeti jellegét és a történeti összefüggéseket kutató részét számos publikációjának tanúsága szerint Zolnay László vállalta. A Budapest Régiségei legújabbán megjelent kötete több szakember eltérő véleményét publikálta a szoborcsoport-lelet jellegéről és földbe kerülésének körülményeiről. Zolnay mindvégig folytatta a gótikus szobrok korával és műhelyével foglalkozó összehasonlító kutatásait, belgiumi és bécsi vizsgálódások nyomán. A kutatás fontosságára újabb párizsi, pécsi és kölni leletek hívják fel a közérdeklődést.

Kiterjedt régészeti feltárások tárgyi alapot gazdagon nyújtottak Zolnay művelődéstörténeti kutatásaihoz, amelyek során a tárgyi és írott források sokoldalú megszólaltatásának képességével és az írói megjelenítés áldásával tűnt ki. Megelevenítette a középkori élet színes változatosságát, a királyi udvartól a főurak, városlakók, parasztok világáig. Tudományos megalapozottságú és mindenki számára közérthető élvezetes munkái ismertté tették művelődni vágyó tömegek előtt Esztergom és Buda életét, a híres budai gótikus szobrokat, a középkori magyar zenét, a régi Magyarország vadászatait, azaz tömegeket vezettek el Magyarország és a legjelentősebb magyar városok története iránt érdeklődéshez. De nem csak a könyvek embere volt! A gyakorlati és a tudományos élet számos területén dolgozott, gazdag tapasztalatokat szerzett a tömegkommunikáció segítségével történő közművelődés eszköztárában. sohasem zárkózott el a sajtó, a rádió, a televízió nyilvánosságától és ezekkel az eszközökkel már százezrekhez juttatta el gazdag régészeti, művészettörténeti kutatásainak eredményeit. Legbüszkébb mégis arra volt, hogy munkássága során élén állhatott kisebb régész munkaközösségeknek és ennek során fiatal régészek felkészültségének gyarapításában, a leletek megszólaltatásának felelősségteljes munkájában, a régészeti terepek kiválasztásában értő munkatársakra talált. Aktívan vett részt munkahelye és szűkebb szakmája közéletében.

Munkájában és annak eredményeiben talált örömet, nem keresett címekeket, rangokat, kitüntetések. Élete alkonyán az illetékeseknek tűnt fel mindezek hiánya. Azok a városok, amelyek megismertetéséhez a régész és az író hozzájárult, megérdemelten ajándékozták meg PRO URBE kitüntetéssel. Kormányzatunk a Munka Érdemrend Arany fokozatát ítélte oda. A Tudományos Minősítő Bizottság Történelem Szakbizottsága hívta fel Zolnay Lászlót munkássága téziseinek benyújtására. Az utóbbi körülmény adott alkalmat barátunknak arra, hogy maga foglalja össze, mit tart legfontosabbnak munkásságából. OPUS CASTRI BUDENSIS. A Budai Várhegy településeinek történeti periodizációja címmel foglalta össze a legmarkánsabb módon azokat az állásfoglalásait, amelyeket a tudományos közvélemény az évtizedek során részben elfogadott, részben máig tartó vitákat ébresztett. A tézisek kiinduló pontja 1949–1951, amikor részt vehetett a Gerevich László vezette budavári Palota-átadásokon. Időrendi, topográfiai és tárgyi alapon csoportosított tézisei nyíltan vallanak saját nézeteinek változásairól az 1970-es évek eredményei alapján. Egy életműben az maga is igen jelentős, hogy az összefoglaló gondolataiban jelzett öt régészeti horizont, kultúra közül hármát saját kutatásai alapján jellemezhetett. A tatárjárás előtti agrárius-település, a tatárjárás utáni kőházas, utcarendes település, majd 1440 táján egy nagy átépítés és megújítás sokak számára meggyőző szakaszolása adta a nagy egységeket. Régészeti és okleveles megalapozottságú városképei és város-alaprajzvariánsai színvonalukban megfelelnek az európai kutatás hasonló korszakokra kialakult elmélyültségének. A kora-középkori város bemutatásában szükségképpen nagy a hézagokat kitöltő hipotézisek és az alkotó fantázia szerepe, az érett városfejlődés idején aprólékosabban bizonyítható a földrajzi, települési és társadalmi fejlődés. A kiküldött bíráló bizottság egyhangúlag, a tudományos minősítő bizottság illetékes történettudományi szakbizottsága és a Magyar Tudományos Akadémia II. osztályának testületi ülése imponáló többséggel a tudományok doktora fokozat odaítélését javasolta. Mindez élete utolsó szakaszában, illetve napjaiban történt és már csak a post mortem fokozatot nyerheti el.

Mély fájdalommal kell végső búcsút vennünk szeretett kollégánktól abban a biztos tudatban, hogy művében tovább fog élni közöttünk. Munkásságának különböző mozzanatai a következő esztendőkből újra előtérbe állítják alakját. A kései török erődfal – Buda visszafoglalásának emléknapjaiban, a gótikus szobrok – a Zsigmond évfordulón, befejezetlen művei – a tanítványok folyamatos ásatásaiban, tudományos eredményei – megjelenés előtt álló monográfiájában mind jelzik alkotásai jelentőségét. Belőlünk pedig nem tűnik el a kiváló emberrel való találkozások felejthetetlen emléke, aki egyszerre tudta sugározni a vélemény és a kutatás szabadsága iránti vágyát és igényét, valamint a mások felfogása és nézetei iránti toleranciát, valamennyi kollégájával és minden emberrel való emberies érintkezés kivételes adottságát.

Nyugodjék békében!

Budapest, 1985. június 27.

SZÉKELY GYÖRGY